

Oslo, 03.11.2023

Til den norske delegasjonen til COP28, ved utenriksminister og avtroppende klima- og miljøminister Espen Barth Eide, klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen og delegasjonens leder Henrik H. Eriksen.

ForUMs politiske innspill til COP28

Forum for utvikling og miljø (ForUM) er en nettverksorganisasjon for nærmere 60 norske organisasjoner som er engasjert i klima, miljø, utvikling, fred og menneskerettigheter.

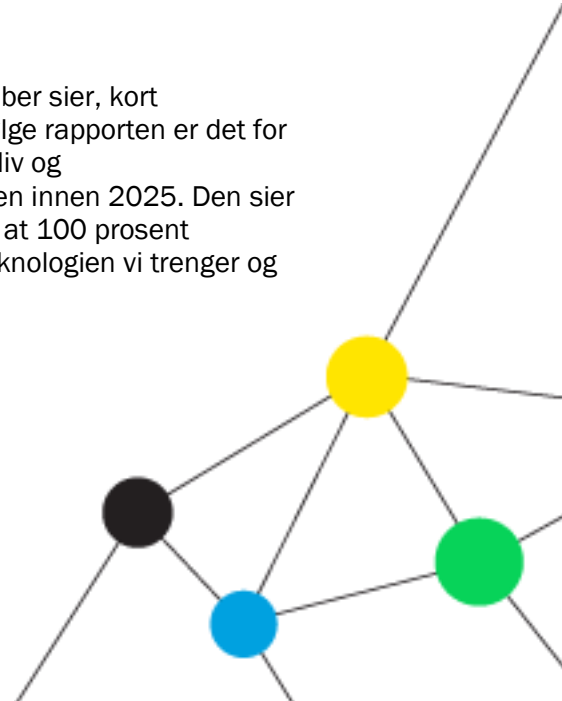
Vi takker for muligheten til å sende inn ForUMs politiske innspill til COP28 Dubai, Forente arabiske emirater, i 2023. ForUM ser frem til et godt samarbeid med den norske delegasjonen, både i forkant av og under klimatoppmøtet.

Innhold

Innledning.....	1
Den globale gjennomgangen - Global Stocktake.....	2
Rettferdig omstilling vekk fra fossil energi til mer bærekraftige løsninger.....	3
Klimafinansiering og det nye globale finansieringsmålet.....	5
Klimatilpasning og det globale målet på tilpasning.....	6
Tap og skade.....	7
Landbruk og matsikkerhet.....	9
Sivilsamfunn og menneskerettigheter i De forente arabiske emirater (UAE) og barn og unges deltakelse.....	10

Innledning

Klimakonvensjonen (UNFCCC) sin egen [GST-synteserapport](#) fra september sier, kort oppsummert, at vi ikke er i rute for å unngå +1.5 - 2 °C oppvarming. Ifølge rapporten er det for sent å gjøre noe med enkelte av innvirkningene, myndigheter, næringsliv og finansinstitusjoner må gjøre mer, og de globale utslippene må nå toppen innen 2025. Den sier at dette blir dyrt og de rike må betale. Samtidig viser synteserapporten at 100 prosent fornybar energi nå er billigere enn fossil energi, at vi har mye av den teknologien vi trenger og at det er mange positive buseffekter av klimatiltak.

Tross denne kunnskapen og disse mulighetene anslår selv de mest optimistiske scenarioene at dagens politikk tar oss til 2,7 °C oppvarming. Og for hvert UNFCCC-notat vi i ForUM skriver, har vi ferske ekstremvær og ødeleggende klimahendelser å referere til. Etter ekstremværet “Hans” her i Norge har 29 kommuner rapportert inn skader på til sammen 710 millioner kroner, og de ekstreme temperaturene kloden over i september ble av en klimaekspert beskrevet som intet mindre enn “gobsmackingly bananas”. Tar vi dette innover oss? Og vil klimatoppmøtet COP28 i Dubai endelig være tidspunktet der verdenssamfunnet står samlet i kampen mot klimakrisa?

For at det skal skje, er det spesielt viktig at Norge jobber for at COP28 leverer:

- En Global Stocktake som baner vei for en umiddelbar kursendring med full iverksettelse av nasjonale mål, gjennom tiltak i alle sektorer, spesielt energi, natur og matsystemer.
- Et tydelig vedtak om at alt fossilt brensel skal fases ut senest i 2050 og tidligere i industrialiserte land gjennom en rettferdig omstilling.
- Full operasjonalisering av fondet og finansieringsordningene for tap og skade, med betydelige løfter om nye midler, inkludert fra Norge.
- En beslutning om et omfattende og effektivt rammeverk for “Det globale tilpasningsmålet”.
- En opptrapping av offentlig finansiering fra industrialiserte land til mer enn 100 milliarder dollar per år, i tråd med utviklingslandenes behov.
- Framgang på spørsmålet om tilpasning av alle private og offentlige pengestrømmer vekk fra det som ødelegger klimaet.
- En anerkjennelse av menneskerettighetene i alle prosesser og vedtak, inkludert beskyttelse av ytringsrommet for miljø- og menneskerettighetsforvarere og klimaaktivister.
- En anerkjennelse av barn og unges stemmer og syn ved at disse blir løftet i diskusjoner og vedtak, ettersom klimaendringer setter deres fremtid på spill.

Den globale gjennomgangen - Global Stocktake

Global Stocktake (GST) belyser hva som er blitt gjort til nå og hva som skal til for å nå målene i Parisavtalen på tvers av utslippskutt, tilpasning, tap og skade, finansiering og mer.

På COP28 skal partene vurdere resultatene fra den første globale gjennomgangen, noe som bør definere UNFCCCs politiske landskap for de neste fem årene. Under de siste tekniske dialogene om GST har sivilsamfunnsorganisasjoner ytret stor bekymring for konsepter og teknologier som utgjør en risiko for å bli farlige distraksjoner for de presserende og dype endringene som er nødvendige for å holde den globale oppvarmingen til 1,5 °C. Resultatet av denne første runden med GST må være et globalt veikart for å sikre at både ambisjonene for og gjennomføringen av klimatiltak er i tråd med bærekraftige og rettferdige måter å begrense oppvarmingen til 1,5 °C på. Partene og andre relevante aktører må holdes ansvarlige og må være klare til å gjennomføre alle nødvendige tiltak, på tvers av sektorer og landegrenser.

For å sikre dette må partene på COP28:

- Anerkjenn 1,5 °C som den øverste sikre grensen for global oppvarming.
- Vedta at alle land skal styrke sine nasjonale mål for 2030 og offentliggjøre nye 2035-mål, til nivåer i tråd med 1,5 °C.
- Vedta en plan for å bygge kapasitet i alle land til å forbedre, utvikle og gjennomføre nasjonale mål og langsiktige lavutslippsplaner.
- Be alle land sikre at forvaltning, politikk og nasjonal lovgivning er i tråd med partenes klimaforpliktelser.
- Erkjenne at omstillingen til en lavutslippsframtid og bevaring av natur må gå hånd i hånd, og at tiltak og støtte til begge deler må fremskyndes og prioriteres.
- Felles forståelse av behov for finansiering og annen støtte, og hvordan dette skal leveres, for å få verden på rett kurs.

Rettferdig omstilling vekk fra fossil energi til mer bærekraftige løsninger

Utfasing av alle fossile energikilder

Klimakrisa gjør allerede store skader på mennesker og natur over hele verden, mens [sannsynligheten for at verden overskrider 1,5 gradersmålet i løpet av noen få år øker](#). Veikartene fra FNs klimapanel og International Energy Agency (IEA) viser at alle land må slutte å lete etter mer fossile energiresurser og øke farten i utfasing av kull, olje og gass betydelig dersom vi skal nå klimamålene. [Klimautvalget 2050](#) støtter disse funnene i en norsk kontekst og ber om en plan for en rettferdig omstilling og utfasing av olje og gass i Norge.

Det er viktigere enn noen gang at alle land, og spesielt et rikt oljeland som Norge, forplikter seg til felles utfasing av selve årsaken til klimakrisen. En tydelig slutterklæring fra årets COP, særlig når klimatoppmøtet holdes i oljehovedstaden Dubai, vil være et ekstremt viktig signal om at våre ledere tar klimakrisen på alvor og at en rettferdig, grønn omstilling vil akselereres i de avgjørende årene som kommer.

I fjor krevde over 80 land at utfasing av alle fossile energikilder skulle være med i slutterklæringen fra COP27. Dessverre ble resultatet en svak tekst om «nedfasing» av kun «ineffektive» subsidier som går til «unabated» (urensede) fossile energikilder, mens kun kull skulle fases fullstendig ut. Mesteparten av klimautslippene fra oss mennesker kommer fra forbrenningen av fossile energikilder. Derfor er det ikke nok å fjerne noen få subsidier dersom vi skal greie å kutte utslippene raskt nok.

Løsninger som karbonfangst og lagring (CCS) og blått hydrogen legitimerer heller ikke en fortsatt satsing på kull, olje og gass. Dette konkluderte også Klimautvalget 2050 med. Per i dag har disse løsningene en rekke utfordringer og er heller ikke i stand til å fjerne alle utslippene. Det er også svært få prosjekter som oppfyller Klimapanelets definisjon av «abated» (med fangstgrad på over 90 prosent). IEAs [“Net Zero Roadmap - A Global Pathway to Keep the 1.5 °C Goal in Reach”](#) fra 2023 viser også at denne type løsninger vil spille en mindre sentral

rolle i tiden fremover enn det som ble forutsatt i 2021. Dette skyldes blant annet at utviklingen av denne type teknologi går saktere enn tidligere antatt og at elektrifisering av samfunnet har større forutsetninger for å lykkes. Med andre ord er det på ingen måte forsvarlig å gamble på at CCS, eller annen dyr og umoden renseteknologi, vil løse de utfordringene vi står overfor. Vi er bekymret for at slike “falske” eller misvisende løsninger vil bli brukt som en unnskyldning, særlig hos de oljeproduiserende landene for å hindre en helt nødvendig utfasing i årene fremover.

Norge var blant landene som støttet utfasing i slutterklæringen fra COP27. Det satte norske organisasjoner pris på. Etter nok et år med store klimakatastrofer er behovet enda større for at Norge prioriterer den mest ambisiøse slutterklæringen som mulig. Det vil si en slutterklæring som krever at energiomstillingen skal være “fair” (der rike land går foran), “fast” (i tråd med 1,5 gradersmålet), “full” (ikke avhengig av falske løsninger eller smutthull som “unabated”) og “funded” (med tilstrekkelig klimafinansiering fra land i Nord til land i Sør).

ForUM mener at Norge i samsvar med IPCC og IEA-rapportene må:

- Arbeide for at rettferdig utfasing av *alle* fossile energikilder blir inkludert i slutterklæringen.
- Jobbe for at vedtaket om en rettferdig omstilling i slutterklæringen har høyest mulig ambisjonsnivå som dekker de fire F-ene som beskrives over.
- Igangsette en storstilt satsing på fornybar energi og energieffektivisering i tråd med IEA sitt veikart for Net Zero 2050.
- Samarbeide med andre oljeland for felles kutt i produksjon gjennom Danmarks og Costa Ricas [Beyond Oil and Gas Alliance](#) (BOGA) og ved å støtte [Fossil Fuel Non-Proliferation Treaty](#).
- Følge opp hjemme ved å stanse utlysningen av nye letelisenser på norsk sokkel, si nei til godkjenning av nye oljefelt og sette i gang med en rettferdig omstilling av oljenæringa, i tråd med anbefalingene fra Regjeringens eget klimautvalg.
- Slutte å forsvare falske og utilstrekkelige løsninger som forlenger oljealderen. CCS kan ikke brukes for å erstatte eller utsette utfasingen av fossil energi verken internasjonalt eller på hjemmebane.

Arbeidsprogrammene for utslippsreduksjoner og rettferdig omstilling

De nye arbeidsprogrammene for utslippsreduksjoner (*Mitigation work programme*, MWP) og rettferdig omstilling (*Just transition work programme*, JTWP) er en mulighet til å endelig fremskynde en rettferdig omstilling til et samfunn basert på fornybar energi.

Mens MWP allerede er i gang og i år har hatt framskyndelse av rettferdig energiomstilling som hovedtema, skal JTWP først opprettes på COP28. Begge skal bidra til at verden når målene i Parisavtalen, og bør derfor knyttes til det globale veikartet mange ønsker som hovedresultatet fra GST.

Å omsette diskusjoner i UNFCCC til tiltak på bakken er en evig utfordring, som vil kreve at begge arbeidsprogrammene kobles til andre prosesser, samt enighet om konkrete tiltak og

milepæler for å engasjere, oppmuntre og veilede både partsland, lokale myndigheter og ikke-statlige aktører til å bidra.

ForUM mener at:

- MWP og JTWP må følge opp konklusjonene fra synteserapporten fra GST.
- MWP og JTWP må baseres på en visjon om en umiddelbar global utslippstopp, og reduksjon av utslipp med mer enn 43 prosent innen 2030, over 2019, og med 60 prosent innen 2035.
- Resultatene av MWP og JTWP bør informere og gjøre mulig mer ambisiøse nasjonale mål i 2025 og 2030, mer internasjonalt samarbeid, og innsats fra alle aktører, inkludert privat sektor og offentlige og private finansinstitusjoner.
- MWP og JTWP bør ha et tydelig sektorfokus inkludert i sine såkalte investeringsfokuserede arrangementer.
- JTWP bør ha som grunnlag en bred forståelse av konseptet rettferdig omstilling, som går utover arbeidslivsspørsmål og inkluderer alle berørte lokalsamfunn, og som fremmer en rettferdig samfunnsomstilling som ikke etterlater noen.
- JTWP må anerkjenne betydningen til sosiale dialoger, medbestemmelse og demokrati, deltakelse fra alle interessenter og økt internasjonalt samarbeid.

Klimafinansiering og det nye globale finansieringsmålet

En rettferdig og tilskuddsbasert klimafinansiering er avgjørende for at Parisavtalens mål skal nås. UNFCCC's medlemsland står nå i en situasjon hvor man verken har klart å nå målet om 100 milliarder dollar per år, eller dobling av tilpasningsfinansiering, samtidig som det jobbes med et nytt globalt finansieringsmål (*New Collective Quantitative Goal*, NCQG). Dette skjer i en verden med stadig flere klimarelaterte katastrofer som øker finansieringsbehovene drastisk.

Som oljenasjon og et rikt land har Norge et enormt ansvar for å bidra med klimafinansiering. I 2021 lovet regjeringen å doble norsk klimafinansiering innen 2026. ForUM er glade for at regjeringen har nådd målet før tiden, men vi mener dette også viser at målet ikke var tilstrekkelig ambisiøst. I tillegg er det hovedsakelig mobilisering av privat kapital som står for økningen, og denne vil variere fra år til år og utgjør dermed en usikker faktor. Effekten av klimafinansiering fra privat kapital for lokalsamfunn og sårbare grupper er også usikker, og vi forventer derfor at Norge både øker de generelle ambisjonene og også leverer på målet om å tredoble finansiering til klimatilpasning. Norge kan og må ta internasjonalt lederskap for å øke nivået på klimafinansiering.

Klimafinansiering må ikke gå på bekostning av annen bistand, men komme i tillegg til og styrke effekten av disse. En stadig større andel av lands bistandsbudsjetter går til klimafinansiering, mens bistandens kjerne er fattigdomsreduksjon og nødhjelp. Vi vet også at klimaendringene undergraver fattigdomsreduksjon og gir behov for nødhjelp.

Det er [betydelig overlapp](#) mellom de minst utviklede landene, sårbare land og de landene som er minst rustet til å håndtere klimaendringene. Samtidig anslår FN at kun åtte prosent av all klimafinansiering og seks prosent av offentlig-privat finansiering har gått til de minst utviklede landene de siste årene.

COP28 er den siste COPen før det nye finansieringsmålet NCQG blir avgjort under COP29. Det gir derfor en viktig mulighet til å samle seg om ulike elementer i NCQG, og å sikre at man legger opp en prosess med Technical Expert Dialogues (TEDs) i 2024 som gir tilstrekkelig forberedelse av alternativer for hvordan et godt designet finansieringsmål kan se ut basert på behov.

ForUM mener at:

- Norge må bruke COP28 til å levere ytterligere på sitt bidrag til klimafinansiering for 2024.
- Høyinntekstland må bruke COP28 til å vise at de har nådd 100 milliarder dollar i året, samt forplikte seg til å kompensere for mangler i tidligere år siden 2020.
- Det må utarbeides en felles definisjon av klimafinansiering i FN.
- Klimafinansiering må innrettes slik at den når, og støtter opp om grupper i spesielt sårbare situasjoner, inkludert kvinner, urfolk, barn og mennesker med funksjonsnedsettelse.
- UNFCCC må gi teknisk støtte til land som på grunn av liten institusjonell kapasitet ikke oppfyller betingelsene for tradisjonell klimafinansiering.
- Parisavtalens artikkel 9 om klimafinansiering bør behandles separat fra artikkel 2.1.c om finansstrømmer. Det er alle parters ansvar å tilpasse sine finansstrømmer til lavutslippsutvikling, mens det er industrialiserte lands ansvar å mobilisere klimafinansiering.
- Finansieringsmålene må revideres regelmessig basert på data samlet gjennom behovsvurderinger og Global Stocktake.
- Partene må styrke arbeidet med alternative finansieringskilder som ikke uthuler bistand eller skaper gjeldsbyrder, som skatt på finanstransaksjoner, flyreiser og shipping.
- Begrepet «ny og addisjonell» bør tydeliggjøres og være en del av det nye klimafinansieringsmålet.
- Tallfestingen av målet må være behovsbasert og kombinere tre delmål for utslippskutt, tilpasning og tap og skade.
- Det trengs et eget delmål for tilskudd (“grants”) som skal utgjøre størsteparten av finansieringsmålet.

Klimatilpasning og det globale målet på tilpasning

IPCCs andre delrapport om virkninger, klimatilpasning og sårbarhet viser at det haster enda mer enn antatt med tilpasningstiltak som kan forhindre store skader, død og lidelse. To forhold er særlig viktige her: finansiering og iverksettelse av det globale målet på tilpasning (*Global Goal on Adaption, GGA*).

Doblingen av finansiering til tilpasning som ble vedtatt i Glasgow er kjærkommen, men ikke nok til å nå en andel på 50%, ettersom andelen på verdensbasis i 2021 kun var 9 prosent. Andelen finansiering som går til klimatilpasning må derfor styrkes betraktelig fra både Norge og andre land.

GGA vil kunne bli et svært viktig verktøy for å sikre tilstrekkelig tilpasning til de klimaendringene vi ikke lenger kan unngå. Partene må derfor enes om hvordan det skal operasjonaliseres og hvordan framgang skal måles. Etter planen skal rammeverket for GGA vedtas på COP28. Ytterligere forsinkelser må unngås.

Tilpasningsplaner må prioritere de gruppene som er i mest sårbare situasjoner og klimatilpasningstiltak må ikke øke ulikhetene på tvers av land. [OECD anslår](#) at rundt 60 land befant seg i såkalt «sårbar situasjon» i 2022. Stater kan ha ulik grad av sårbarhet på ulike områder, som økonomi, klima og miljø og sikkerhet. OECDs anbefaling er å prioritere de statene som har høy sårbarhet på flere områder.

ForUM mener at:

- Høyinntektsland må avklare på COP28 hvordan de har til hensikt å sikre at målet om å doble tilpasningsfinansiering innen 2025 vil bli oppfylt, og sikre at det gjøres fremskritt med å betydelig øke tilskuddsfinansieringen for tilpasning fra nå av og frem til 2025.
- Norge må gå foran ved å betraktelig øke sin finansiering innen 2025, og oppmuntre andre høyinntektsland til å gjøre det samme. Finansieringen må være addisjonell og tilskuddsbasert.
- Det bør settes av støtte til land som har behov for finansiell, kapasitetsmessig og teknisk støtte til å utforme og iverksette sine nasjonale tilpasningsplaner.
- Regelverket for GGA må sikre at finansiering til tilpasning ikke brukes som pressmiddel for å fremme gjerlandenes egne næringsinteresser.
- Tilpasningsarbeidet må være i tråd med folkeretten og jobbes med på tvers av landegrensler slik at nasjonale tilpasningstiltak ikke får negative konsekvenser på andre land.
- Tilpasningstiltak må være tilpasset lokale forhold gjennom; innhenting av lokal kunnskap, lokalt drevet utforming av tilpasningsplaner og erfaringsdeling for økosystembaserte og lokalt drevne tilpasningstiltak.
- GGA må fremme nasjonale mekanismer som kan sikre lokale aktører tilgang på finansiering til klimatilpasning.
- Det er viktig å utvikle enkle og tilgjengelige mekanismer for monitorering og evaluering under GGA, slik at lokale aktører kan bidra og følge med.
- Det må sikres sterk styring, evaluering og kunnskapsutvikling for å gjøre tilpasning målbart på ulike geografiske nivåer.

Tap og skade

Klimarelatert tap og skade forverres for hver grad av global oppvarming, og vi ser allerede de brutale konsekvensene klimaendringene har for mennesker og natur, spesielt mennesker i allerede sårbare situasjoner. Det er grunnleggende urettferdig at grupper og land med minst ansvar for klimaendringene, ofte lider de største tapene og skyves inn i ytterligere sårbarheter og kriser. Norge har et stort historisk ansvar for å minimere, unngå og spesielt adressere tap og skade, og må bidra aktivt til fremgang på både Santiago Nettverket og etableringen av finansieringsordningene og fondet.

Fondet og finansieringsordningene for tap og skade

Etter tiår med kamper fra det globale Sør og internasjonalt sivilsamfunn ble det enighet om å etablere et fond og finansieringsordninger for tap og skade på COP27, gjennom etableringen av Transitional Committee (TC) som skal legge frem sine anbefalinger på COP28. Det er estimert et behov på \$290-580 milliarder innen 2030 til tap og skade. Fondet må sette en tydelig plan for finansiering. Midlene må være rene tilskudd, da allerede 54 land har behov for akutt gjeldslett ifølge FN. Det er stor overlapp mellom land i gjeldskrise og klimasårbarhet, samtidig som flere land per nå må ta opp ytterligere lån etter tap og skade. Norge må ta sitt historiske ansvar, og forplikte offentlig finansiering til fondet på COP28.

Det pågår i dag en diskusjon om det nye fondet for tap og skade skal ligge under Verdensbanken. Dette medfører noen bekymringer som vi ber Norge arbeide for å unngå. Maktbalansen i Verdensbanken er skjev og verdens fattige og mest klimasårbare har mindre innflytelse. Vi kan ikke risikere at land med størst behov for midler til tap og skade har lite å si i operasjonaliseringen av fondet. Videre må bidragene være tilskudd, ikke lån, hvilket størsteparten av Verdensbankens bidrag i dag er.

ForUM mener at:

- Fondet må være basert på UNFCCC og Paris-avtalens prinsipper om CBDR og Equity.
- Finansiering og tilhørende prosedyrer må tilgjengeliggjøres og unngå lange, kompliserte akkrediteringsprosesser som gjør det vanskelig å søke om støtte og å motta finansiering i tide.
- Norge må sikre at fondet respekterer, ivaretar og beskytter menneskerettighetene i sine tildelinger, og gjennomgående i fondets arbeid.
- Det må opprettes muligheter gjennom fondet for at lokalsamfunn, samt lokale og subnasjonale aktører, kan få direkte tilgang til finansiering for å dekke behovene til utsatte og sårbare lokalsamfunn og marginaliserte grupper.
- Fondet må ha et eget uavhengig styre med rapportering til CMA og COP. Styret må sikre aktiv deltakelse og medbestemmelse til utsatte og sårbare lokalsamfunn, samt marginaliserte grupper.
- Utsatte lokalsamfunn må ha reell innflytelse og beslutningsmakt over finansieringen. Eksterne aktører må ta hensyn til lokal maktfordeling, og unngå at finansieringen bidrar til videre marginalisering eller ekskludering av grupper.
- Alle utviklingsland må kunne kvalifiseres til å motta finansiering fra fondet.
- Finansieringen må være ny og addisjonell, tilskuddsbasert, forutsigbar og tilstrekkelig. Hovedkilden må være offentlige midler fra utviklede land som Norge.

- Fondet må dekke “slow-onset events” og rehabilitering og gjenoppbygging ved å støtte opp under nexus-tilnærmingen, hvor fredsbygging, utvikling og humanitært arbeid sees i sammenheng.

Santiago-nettverket for tap og skade

Santiago-nettverket for tap og skade (*Santiago network for Loss and Damage, SNLD*) ble etablert for å styrke arbeidet til Warszawa-mekanismen for tap og skade (*Warszawa International mechanism for Loss and Damage, WIM*). På COP27 ble partene enige om de institusjonelle rammene for SNLD, men framgangen stagnerte under SB58 da det skulle velges en vertskapsinstitusjon. Valg av vertskap skal dermed besluttes på COP28, og står mellom UN Office for Project Services (UNOPS)/UN office for Disaster Risk Reduction (UNDRR) og Den karibiske utviklingsbanken.

ForUM mener at:

- Vertskapsinstitusjon må ha tilstrekkelig kapasitet og kunnskap om ulike regionale utfordringer og være i stand til å bygge broer mellom grasrota og internasjonale statlige aktører.
- Norge bør arbeide for at SNLDs styre opprettes som planlagt i 2024, på tross av utsettelse, for å sikre operasjonalisering av nettverket og dets arbeid.
- Norge må bidra finansielt til SNLD for å sikre et sterkt og velfungerende nettverk, og oppfordre andre i det globale nord til å gjøre det samme.

Landbruk og matsikkerhet

Matsystemer står for en tredjedel av utslippene i verden, samtidig er det småskalabønder som blir hardest rammet av klimaendringer. Norge må ta internasjonalt lederskap og fremme en samstemt politikk for bærekraftige og rettferdige matsystemer, som reduserer klimagassutslippene. Dette må gjøres i samarbeid med småskalabønder, fiskere og lokale partnere. På COP28 må det vedtas et veikart for de neste tre årene, inkludert workshops og styringsstruktur for implementering av *Sharm El Sheikh joint work on implementation of action on Agriculture and Food Security*.

Under SB58 i Bonn var det tydelig at storselskaper promoterer sine egne løsninger gjennom begreper som “Climate-Smart Agriculture”, “Sustainable Intensification”, “Biotechnology”, “Artificial Intelligence in Agriculture” og “Precision Agriculture”. Disse er ikke reelle løsninger for klimatilpasning eller utslippskutt i jordbruket, og kan potensielt føre til økt konsentrasjon av makt hos storselskaper samt en fortsettelse av det industrielle jordbruket som i dag forårsaker skade på både mennesker og miljø. Agroøkologi må inkluderes i workshopene som en tilnærming som adresserer tilpasning, utslippskutt, biodiversitet og menneskerettigheter. Agroøkologi er en del av Biomangfoldkonvensjonen og er fremmet av Norge under Committee on World Food Security (CFS) og bør derfor fremmes aktivt under forhandlingene.

ForUM mener at:

- Norge må jobbe for en workshop om integrert og helhetlig tilnærminger til bærekraftig jordbruk som inkluderer agroøkologi, dette kan ikke inkludere andre tilnærminger som faller under begrepene “Climate-Smart Agriculture”, “Sustainable Intensification”, “Nature-based solutions”, “Biotechnology”, “artificial intelligence in agriculture” eller “Precision Agriculture”.
- Norge må fremme workshopene for “fisheries”, den må inkludere et fokus på småskala og “artisanal fisheries” og lokalsamfunn.
- Forslaget om workshopen: “Cooperation, synergies and communication” er potensielt bra og den bør inkludere finansiering, kapasitetsbygging, biodiversitet og menneskerettigheter.
- Norge må avvise forslaget om en workshop på MRV (monitoring, reporting and verification), data og digitalisering uten lovverk og reguleringer på plass kan føre til en fortsettelse av det matsystemet vi har i dag og en forsterkelse av skeive maktstrukturer. MRV finnes under Parisavtalen, blant annet, og det burde ikke lages nye rapporteringssystemer da dette vil føre til dobbeltarbeid under UNFCCC.
- Landbrukspolitikk må inkludere kjønnsdimensjon og ta hensyn til urfolk.
- Det kan ikke innføres offsettings-mekanismer i landbruket basert på karbon lagret i jord.
- Menneskerettigheter, inkludert retten til mat og bønders rettigheter, må være sentrale i vedtak og praksis knyttet til mat og landbruk.
- Norge må føre en samstemt politikk mellom de internasjonale møtene. Dette inkluderer å bruke retten til mat og retningslinjene på likestilling som er vedtatt i CFS, og å fremme agroøkologi som en løsning fra Biomangfoldkonvensjonen.

Sivilsamfunn og menneskerettigheter i De forente arabiske emirater (UAE) og barn og unges deltakelse

COP28 vil også i år avholdes i et land hvor rommet for et uavhengig og kritisk sivilsamfunn er nært ikke-eksisterende. Opposisjon og kritikk av myndighetene blir slått hardt ned på, og brudd på menneskerettighetene er omfattende. Migrantarbeiderne og deres familier utgjør rundt 88% av befolkningen. De utnyttes og diskrimineres systematisk, uten rett til å fagorganisere seg eller streike. Uavhengig internasjonal etterforskning har dokumentert utnyttelse av migrantarbeidere og alvorlige menneskerettighetsbrudd i store infrastrukturprosjekter i Emiratene det siste tiåret, blant annet knyttet til Expo City, hvor klimaforhandlingene skal gjennomføres.

UNFCCC må være et trygt sted for alle deltakere, uavhengig av kjønn. I lys av hendelsene under COP27 og SB58, rundt sikkerheten til kvinnelige deltakere, oppfordrer vi Norge til å ta en ledende rolle for å arbeide for å etablere en trygg varslingsmekanisme underlagt UNFCCC, som er uavhengig vertslandet.

ForUM mener at:

- Norge bør kreve at Emiratene offentlig forplikter seg til å sikre at alle som arbeider med COP 28 får tilstrekkelig betalt, i tråd med ILO-konvensjon 81, og at de ikke utnyttes på annen måte.
- Norge må ta en ledende rolle og ta til orde for opprettelsen av en uavhengig varslingsmekanisme underlagt UNFCCC, som sikrer trygg deltakelse for alle.

Barn og unges rettigheter og deltagelse i klimaforhandlingene

På COP27 ble landene enige om at barn og unge er viktige endringsagenter i klimakampen, og at de bør inkluderes i prosesser for å utforme og implementere klimapolitikk. COP27 oppfordret også alle land til å inkludere unge delegater i egne delegasjoner. Norge var en viktig pådriver for disse endringene, og må fortsette å gå foran for å sikre barns rettigheter til medvirkning og deltagelse i klimaforhandlingene fremover. Barn og unge under 18 år inviteres sjelden inn i klimaforhandlinger, og hvis de blir invitert, er viktig informasjon ofte utilgjengelig for dem, og de mangler tilgang til beslutningstagere. Barn og unge har rett til å bli hørt i politiske prosesser som angår dem, noe klimapolitiske beslutninger i aller høyeste grad gjør. Klimaendringene truer blant annet barns rett til å overleve, til god helse, utdanning og hensynet til barnets beste.

ForUM mener at:

- Barn og unges rettigheter og deres betydning i møte med klimaendringene må reflekteres i alle forhandlingsspør, for å sikre at unge får oppfylt sine rettigheter og at klimafinansiering når dem og andre sårbare grupper.
- Norge må jobbe for at barn og unge som deltar på COP28 skal bli invitert til å ytre sine meninger i forhandlingsrommene.
- UNFCCC må ha strukturer som gjør det trygt for unge å delta for å si sin mening og det må sikres nok akkrediteringer for unge samt for barn deres ledsagere.